

KOMPETENCIJE UČENIKA PRVOG RAZREDA U POZNAVANJU PRAVOPISA NA KRAJU ŠKOLSKE GODINE

Katarina Aladrović

Učitejski fakultet, Zagreb

***Sažetak** – Učenici prvog razreda započinju s razvojem svojih jezičnih kompetencija. Jedna od najznačajnijih jezičnih kompetencija u prvome razredu jest pisanje tiskanih i pisanih slova. Nakon ovladavanja pismom, učenici počinju razvijati i svoju pravopisnu kompetenciju učeći pravopisna pravila na teorijskom nivou (lingvistička kompetencija) i na uporabnom nivou (komunikacijska kompetencija). Prema Nastavnome planu i programu (2006), u prvome razredu osnovne škole učenici trebaju znati pravopisno točno napisati imena, prezimena i nadimke ljudi, naziv mjesta u kojemu žive te ime svoga naselja i ulice. Uz to, moraju znati staviti točan pravopisni znak na kraj rečenice (točka, upitnik, uskličnik).*

Ovaj rad prikazuje rezultate pilot istraživanja kojim se željela utvrditi razina pravopisnoga znanja i najčešćih pravopisnih pogrešaka u prvome razredu osnovne škole u poznavanju i uporabi pravopisnih pravila (veliko i malo slovo, rečenični znakovi). Rezultati ponajprije pokazuju stupanj učeničkoga znanja, ali i otkrivaju česte pogreške koje učenici te dobi čine, a nisu isključivo pravopisne. Istraživanje je napravljeno u Osnovnoj školi „Bukovac“ u Zagrebu na temelju anketnog upitnika kojega je ispunilo 60 prvašića (N = 60).

Rad je prilog pravopisnoj standardizaciji na početku školovanja jer će se na taj način stvoriti osnovni preduvjeti za lakše i uspješnije učenje pravopisa u procesu početnoga čitanja i pisanja u prvom razredu osnovne škole.

***Cljučne riječi:** jezična kompetencija, početno pisanje, pravopisna pravila, pravopisne pogreške, standardizacija u početnome pisanju*

1. UVOD

Hrvatski jezik jedan je od temeljnih nastavnih predmeta u školama. Program hrvatskoga jezika bogat je jezičnim sadržajima, a plan određenim brojem sati (u nižim razredima, prema HNOS-u – 4 sata tjedno). Budući da je hrvatski jezik ujedno i materinski jezik, služi kao komunikacijska osnova za druge nastavne pred-

mete. Izložen je velikim očekivanjima roditelja, učitelja, jezičnih stručnjaka, šire društvene zajednice te same djece koja ga uče. Programom su obuhvaćena četiri nastavna područja: hrvatski jezik, književnost, jezično izražavanje i medijska kultura. Najveći broj sati otpada upravo na poučavanje hrvatskoga jezika (jezik, rječnik, gramatika, pravogovor, pravopis) (Pavličević-Franić, 2005). Upravo zbog velike zastupljenosti gramatičko-pravopisnih sadržaja u poučavanju materinskoga jezika u prvom razredu osnovne škole, potrebno je učenike na svrhovit i zanimljiv način poučavati hrvatskome jeziku (osobito poticanjem usmenih iskaza). Pritom se potiču različite jezične djelatnosti (slušanje, govorenje, čitanje, pisanje), a pozornost valja posvetiti i bogaćenju rječnika. To je zadaća koju ima svaki učitelj koji se bavi poučavanjem materinskoga jezika, ali i svaki jezikoslovac koji se bavi izradom udžbeničke literature za mlađe razrede osnovne škole.

Djetetu je ovladavanje jezikom važno zbog uspostavljanja komunikacije s drugim članovima jezične zajednice i društva u cjelini. Riječ je o uspostavljanju odnosa između djeteta i okoline. Već u prvim mjesecima života dijete se glasa upotrebljavajući najprije samo vokale. Kako raste, tako tim vokalima dodaje suglasnike koji su jednostavniji za izgovor kao što su p, b, m, t, d i stvara slogove: ma-ma, ta-ta kojima djeca ne pridaju značenje, nego samo njihovi roditelji koji smatraju da djeca tako stvaraju riječi. U jezičnom razvoju razlikujemo:

1. predjezično ili predlingvističko razdoblje u trajanju od rođenja do prve godine života;
2. jezično ili lingvističko razdoblje koje načelno traje do 3-3,5 godine života, iako jezik usvajamo i razvijamo gotovo cijeli život (Pavličević – Franić, D., 2005:42).

U predlingvističkom razdoblju dijete sklapa slogove, tzv. ritmičke logatome¹. U jezičnoj ili lingvističkoj fazi djeca sklapaju jednosložne ili dvosložne riječi usvajajući pojedine vrste uglavnom punoznačnih (autosemantičnih) riječi: najprije imenica i glagola, a zatim pridjeva, zamjenica i brojeva (ali ne u matematičkom smislu). Kasnije usvajaju priloge i druge odnošajne (gramatičke ili sinsemantične) vrste riječi (Pavličević – Franić, D., 2005:44). Broj riječi kojima djeca ovladavaju svake se godine uvelike povećava pa tako dijete u dobi od 1,5 godinu rabi stotinjak riječi, s dvije godine opseg se povećava na tristotinjak riječi, u trećoj godini dijete se koristi s oko tisuću riječi, a u četvrtoj godini koristi se s četiri tisuće riječi. Dijete u drugoj godini rabi dvočlane rečenice, u trećoj se proširuju na tročlane i tako možemo zaključiti da do sedme godine rabi sedmeročlane rečenice, dakle svake se godine rečenica poveća za jednu riječ (Pavličević – Franić, D., 2005:45). Dijete u ovim dvjema fazama usvoji osnovu materinskog jezika, prvog jezika komunikacije (L1). Neka se djeca već u najranijem razvojnome razdoblju daju u institucije poput vrtića u kojima započinje sustavna priprema za učenje jezika kroz različite igre i druge oblike funkcionalne komunikacije. Djeca već u

¹ Ritmički logatomi – slogovi bez značenja koji artikulacijski i akustički oponašaju obilježja pravih, toničkih riječi (npr. nananaa, ninanena, lelela)

predškoli uče «ispisivati» oblike po papiru (predvježbe za početno pisanje), pa čak i pisati poneko slovo (vlastito ime), pripremajući se za sustavno institucionalno učenje jezika koje se događa u školama. Na taj način djeca se pripremaju, barem djelomično, za usmeno i pismeno komuniciranje na materinskome jeziku.

2. PRAVOPIS KAO NASTAVNI SADRŽAJ U 1. RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE

Kako bi mogli komunicirati na više razina, djeca u prvome razredu osnovne škole počinju s učenjem čitanja i pisanja. Nakon što usvoje pisanje tiskanih i pisanih slova te sastavljanja riječi od poznatih slova, počinju sastavljati jednostavne rečenice. Za sastavljanje rečenica, ali i za pisanje pojedinih riječi, potrebno je određeno teorijsko znanje pravopisa, kako bi riječ ili rečenica bila napisana u skladu s pravilima pisanja u standardnome hrvatskom jeziku. Pravopisna ili ortografska norma propisuje usvajanje grafijskog (slovnog) sustava te načine bilježenja jezičnih jedinica spojenih u riječi, rečenice ili tekst (Pavličević–Franić, D., 2005:38). U pisanoj jezičnoj realizaciji to se odnosi na učenje pravopisnog ustrojstva pojedinog jezika. Ortografske (pravopisne) norme pomažu pri rješavanju pravopisnih dvojbi pri pisanju grafijskih znakova, ali i pri pravilnoj interpunkciji, bilježenju kratica, pisanju velikog i malog slova, pisanju tuđica, sastavljanju i rastavljanju riječi. Budući da je pisanome jeziku podloga govoreni jezik, učenje pravopisne norme pretpostavlja poznavanje pravogovorne norme (usmena komunikacija).

Kada je o pravopisu riječ, učenici prvoga razreda susreću se s nizom prepreka u njegovom korištenju (pisanje velikih slova na početku rečenice, pisanje imena, bilježenje točke ili uskličnika). Potrebno je dobro naučiti pravila kako ne bi dolazilo do pogrješaka u pisanju. Međutim, unatoč naučenim pravilima kojima većina učenika jako dobro vlada, uporaba istih pravila je problematična. Tako će svaki prosječan učenik znati da se rečenica započinje pisati velikim pisanim slovom, ali će je redovito u testu pisati malim početnim slovom.

Prema Nastavnom planu i programu (2006) svaki učenik prvoga razreda od pravopisnih pravila treba usvojiti:

- a) pisanje velikog slova na početku rečenice;
- b) pisanje interpunkcijskih znakova točke, upitnika i uskličnika;
- c) pisanje imena, nadimaka i prezimena ljudi velikim početnim slovom;
- d) pisanje imena naseljenih mjesta i ulica u svom naselju.

Ipak, sa savladavanjem navedenih pravopisnih pravila, većina učenika prvoga razreda osnovne škole ima velikih problema. Na probleme u početnome učenju pisanja upućuje i prof. dr. Ante Bežen u svom članku «Problem različitosti i standarda u početnom pisanju». On ističe negativan utjecaj nepotpunog pravopisnoga standarda na uspjeh početnog poučavanja u pisanju. Učeniku prvog razreda ne može se objasniti zašto je pravilno pisati *neću* i *ne ću*, *strelica* i *strjelica*, niti mu to treba objašnjavati, no pojava takvih slučajeva na nj će djelovati vrlo zbunjujuće,

ništa manje nego kod odraslih ljudi. To ometa usvajanje standardnog jezika kao sustava jer govori da taj sustav na području pravopisa kao jednog od najvidljivijih aspekata jezičnog standarda nije uspostavljen u potpunosti. Trebala bi to biti poruka jezičnoj politici za određivanjem jedinstvenih pravopisnih standarda i radi uspješnijeg učenja standardnog jezika u školi od samog početka (Bežen, A., 2005:224). Upravo ta činjenica povod je istraživanju pravopisne problematike u prvome razredu osnovne škole kada se uče temelji pismenosti na kojima se gradi cjelokupna pismenost osobe kojoj je hrvatski jezik materinski.

3. ISTRAŽIVANJE

3.1. Ciljevi istraživanja u poznavanju pravopisa učenika prvog razreda osnovne škole

Djeca u prvom razredu osnovne škole trebaju ovladati sadržajima pravopisa koji se odnose na poznavanje pisanja imena, prezimena i nadimaka ljudi; pisanju velikoga početnoga slova na početku rečenice; pisanju velikoga početnoga slova u imenima naseljenih mjesta i ulica u svom naselju te pisanje interpunkcijskih znakova (Nastavni plan i program 2006). Činjenica je da djeca teoretski ovladaju tim sadržajima (nauče pravila pisanja), ali ih praktično ne znaju u potpunosti i u svakoj situaciji primijeniti. U skladu s tim formulirani su ciljevi istraživanja:

1. istražiti poznavanje pisanja velikog početnog slova u pisanju imena, nadimaka i prezimena ljudi;
2. istražiti poznavanje pisanja velikog početnog slova u pisanju imena naseljenih mjesta i ulica u svom naselju;
3. istražiti poznavanje pisanja velikog slova na početku rečenice;
4. istražiti poznavanje pisanja interpunkcijskih znakova na kraju rečenice: upitnika, uskličnika i točke.

U skladu s ciljevima postavlja se hipoteza da većina učenika, iako poznaje teoretska pravopisna pravila o pisanju velikoga i maloga slova u imenima, prezimenima i nadimcima ljudi, imenu naseljenoga mjesta i ulica, na početku rečenice i u pisanju interpunkcijskih znakova, u praktičnoj primjeni (konkretni zadatci) ne primjenjuje stečena pravopisna znanja što znači da im je lingvistička kompetencija razvijenija od komunikacijske kompetencije.

3.2. Uzorak istraživanja i anketni upitnik

Upitnik je sastavljen tako da ga svaki prosječni učenik prvog razreda može uspješno riješiti u jednom punom satu od 60 minuta. Teme koje su odabrane kako bi se ispitalo njihovo znanje, bile su vezane uz svakodnevni život i česte komunikacijske situacije kako bi im bile što bliže. Analizom anketnih upitnika, dobila sam podatke koje sam statistički obradila, a koji potvrđuju ili opvrgavaju postavljene hipoteze i ciljeve istraživanja.

Anketnim upitnikom je kroz usmjerene zadatke ispitano poznavanje uporabe velikoga i maloga početnog slova na početku rečenice, u imenima, nadimcima i prezimenima ljudi, nazivima naseljenih mjesta te u uporabi interpunkcijskih znakova: točke, upitnika i uskličnika. U prvom i trećem zadatku učenici su trebali pisati usmjereni (vođeni) sastavak koji je pravopisno analiziran, ali je također analiziran uporabljivi leksik te korištena sintaksa.

Anketni upitnici provedeni su u trima prvim razredima Osnovne škole «Bukovac» u Zagrebu pred kraj 2006./2007. školske godine. Učenici su rado sudjelovali u anketi, a učiteljice su svojim savjetima iz prakse uvelike pomogle u oblikovanju i realizaciji ankete. U 1.a razredu ispitano je dvadeset učenika, od kojih je 11 djevojčica i 9 dječaka. U 1.c razredu ispitano je dvadeset i dvoje učenika, od kojih je 12 djevojčica i 10 dječaka. U 1.d razredu ispitano je dvadeset i dvoje učenika, od kojih je 12 djevojčica i 10 dječaka. Dakle, statistički je uzorak činilo ukupno 64 ispitanika koji ne pokazuju statistički značajnu razliku u rezultatima pa će se promatrati ukupne distribucije frekvencija pravopisnih pogrešaka kako bi se njihovim mjerenjem ostvarili ciljevi istraživanja.

3.3. Rezultati istraživanja

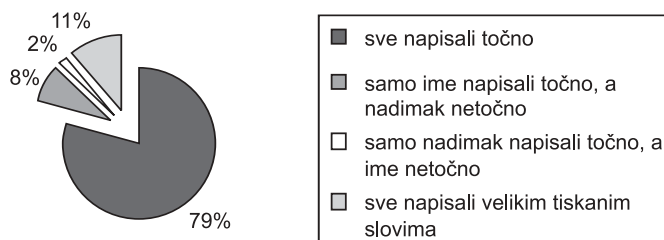
Poznavanje pravopisa i pravopisnih načela kao skupa pravila svojstveno je razvoju jezične izobrazbe. Kako se u prvom razredu osnovne škole tek započinje sa sustavnim učenjem materinskoga jezika, od djeteta te dobi očekuje se primjerno znanje osnovnih pravopisnih načela koja su ispitana uz pomoć anketnog upitnika. Na početku upitnika učenici su trebali napisati svoje ime i nadimak, njih pedeset i dvoje (79%), sve je točno je napisalo. Petero ispitanika (8%), točno je napisalo svoje ime, ali nadimak nije, a samo jedan ispitanik (2%), napisao je točno svoj nadimak, ali ne i ime. Sedmero (11%) ispitanika svoje je ime i nadimak napisalo velikim tiskanim slovima pa se tu nije mogla ocijeniti pravopisna točnost, a ni zadatak nije ispunjen. Jedna ispitanica je u pisanju nadimka napravila i pravopisnu pogrešku upotrijebivši slovo *ć* umjesto slova *č* u riječi *Anći* (tablica 1).

Tablica 1. Raspodjela pravopisnih pogrešaka (pisanje imena i nadimaka s objašnjenjima)

RASPODJELA PRAVOPISNIH POGREŠAKA (pisanje imena i nadimka)	
PRAVOPISNE POGREŠKE – PISANJE IMENA I NADIMAKA, JER SU I OSTALE POGREŠKE PRAVOPISNE, ZAR NE? (prema nastavnom programu)	OSTALE POGREŠKE
Netočno napisana vlastita imena: 12% ispitanika	umjesto Anći , ispitanica je svoj nadimak napisala Anći (pogreška u pisanju glasova <i>č</i> i <i>ć</i>)
Netočno napisani nadimci: 18% ispitanika	
11% ispitanika ime je napisalo tiskanim slovima pa se pravopisno pravilo nije moglo provjeriti	

Grafikon 1. Raspodjela pravopisnih pogrješaka u pisanju imena i nadimaka (u %)

Raspodjela pravopisnih pogrješaka u pisanju imena i nadimka

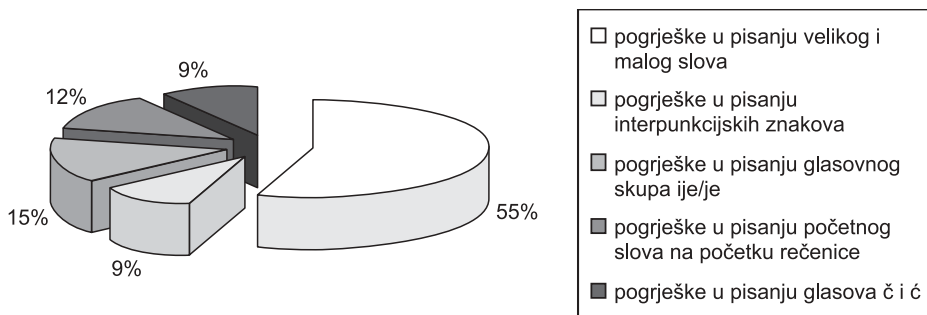
Prvi usmjereni zadatak bio je napisati sastavak o gradu Zagrebu. U ovoj vrsti vezanoga teksta sedmero ispitanika (10%), vlastitu imenicu Zagreb pisalo je malim početnim slovom. Deset učenika je u svom radu upotrijebilo riječ Maksimir, vjerojatno zbog blizine življenja, a njih petero (50%), Maksimir je napisalo malim početnim slovom. Jedan ispitanik je upotrijebio riječ Sljeme u sastavku i napisao je malim početnim slovom. Osim pravopisnih pogrješaka u pisanju velikoga i maloga početnog slova, ispitanici su griješili u uporabi glasova/slova č i ć, te pisanju glasovne skupine ije/je (tablica 2).

Tablica 2. Raspodjela pravopisnih pogrešaka – imena grada i dijelova grada te početak rečenice (1. zadatak)

RASPODJELA PRAVOPISNIH POGRJEŠAKA (1. zadatak)	
PRAVOPISNE POGRJEŠKE (prema nastavnom programu)	OSTALE POGRJEŠKE
Netočno napisana vlastita imenica Zagreb 10% ispitanika	Pogrješke u pisanju glasova č i ć: šećemo, dućan, iči (9% ispitanika)
Netočno napisano ime dijela grada Maksimira 50% ispitanika	
2% ispitanika napisala su riječ Sljeme malim početnim slovom	Pogrješke u pisanju ije/je: ljep (15% ispitanika)
pogrješke u pisanju početnog slova u rečenici , 12% ispitanika	Pogrješke u izostavljanju pojedinih glasova i promjeni mjesta glasova u riječi: srena (sretna); tat (tata); učitelice (učiteljice); crkve (crkve)
	Pogrješko napisane riječi: precesdnik (predsjednik) i kijosk (kiosk)
	Pogrješke u pisanju riječi: Volimga (volim ga); ukojemu (u kojem)

Grafikon 2. Raspodjela udjela pravopisnih pogrješaka (1. zadatak u %)

Raspodjela udjela pravopisnih pogrješaka

U drugome zadatku ispitanici su trebali prepisati pisanim slovima rečenicu napisanu tiskanim slovima. Ovaj zadatak se učenicima činio najlakšim jer je riječ samo o prepisivanju, no ipak su i u ovome zadatku mnogi griješili. 9 ispitanika (13%), riječ Samobor napisalo je malim početnim slovom. 13 ispitanika (20%) pogrešno je napisalo ime grada Splita, a sedam ispitanika (10%), malim slovom je napisalo ime Marina (tablica 3.).

Tablica 3. Raspodjela točnih/netočnih odgovora (2. zadatak)

pisanje podcrtane riječ u rečenici	% točnih odgovora	% netočnih odgovora
Ana stanuje u gradu <u>Splitu</u> .	80%	20%
Moja učiteljica se zove <u>Marina</u> i živi u Samoboru.	90%	10%
Moja učiteljica se zove Marina i živi u <u>Samoboru</u> .	87%	13%

Tablica 4. Raspodjela pravopisnih i ostalih pogrješaka (2. zadatak)

RASPODJELA PRAVOPIISNIH POGRJEŠAKA (2. zadatak)	
PRAVOPIISNE POGRJEŠKE (prema nastavnom programu)	OSTALE POGRJEŠKE
1. ime naseljenog mjesta Samobor napisali malim početnim slovom 13% ispitanika 2. ime naseljenog mjesta Split napisali malim početnim slovom 20% ispitanika 3. vlastito ime – Marina napisali malim slovom 10% ispitanika	Nema

U trećemu zadatku, kao i u prvom, učenici su trebali kroz pismeni sastavak na zadanu temu „Moja obitelj“ pokazati poznavanje pravopisa, način oblikovanja rečenica te poznavanje i uporabu leksika. Većina ispitanika je u ovome tipu

zadatka ostala samo na nabranju članova obitelji uz pridruživanje pokoje osobine. Petero ispitanika (7%), imena članova obitelji napisala je malim početnim slovom, npr. *mama sonja* ili *tata miljenko*. Dvoje ispitanika je napisalo velikim početnim slovom opću imenicu mama, odnosno tata, a uz njih su stavili imena malim početnim slovom, što pokazuje sljedeći primjer: *Mama anita i Tata mario*. U pet sastavaka nedostaju interpunkcijski znakovi, a u sedam sastavaka početak rečenice nije napisan velikim početnim slovom. Dvoje učenika napravilo je pogrešku u pisanju riječi *ispod i djed*. Prvi učenik je riječ *ispod* napisao kao *ispot* (zvučni suglasnik zamijenjen je bezvučnim parom). Drugi je učenik umjesto riječi *djed* napisao riječ *bjed*. Vjerojatno je riječ o slučajnoj pogrešci koja je nastala zbog sličnosti izgovora tih dvaju glasova (oba glasa su po mjestu tvorbe dvousnjeni). Dva ispitanika su pogrešno upotrijebila riječi *djed i braća*. Prvi ispitanik je umjesto riječi *djed* napisao *deda* (iz razgovornoga jezika ili zavičajnoga jezika u obitelji). Drugi ispitanik je, dječjom analogijom, od imenice *brat* tvorio zbirnu imenicu *bratovi* umjesto *braća* (vrat-vratovi) (tablica 5., grafikon 3.).

Tablica 5. Raspodjela pravopisnih pogrešaka (3. zadatak)

RASPODJELA PRAVOPISNIH POGREŠAKA (3. zadatak)	
PRAVOPISNE POGREŠKE (prema nastavnom programu)	OSTALE POGREŠKE
netočno napisana vlastita imena, 30% ispitanika	pogreške u pisanju glasova č i ć: kući, braća (10% ispitanika)
netočno napisano ime ulice Prilesje, 2% ispitanika	
2% ispitanika napisala su opće imenice: mama i tata velikim početnim slovom pogreške u pisanju prvog slova u rečenici, 35% ispitanika	Leksičke i fonemske pogreške (25% ispitanika): a) ispadanje suglasnika (obite umjesto obitelj) b) zamjena suglasnika (ispot umjesto ispod; bjed umjesto djed) c) pogrešna tvorba hipokoristika (deda umjesto djeda) i množine riječi (bratovi umjesto braća)

Grafikon 3. Distribucija udjela pravopisnih pogrešaka u % (3. zadatak)

Distribucija udjela pravopisnih pogrešaka u trećem zadatku

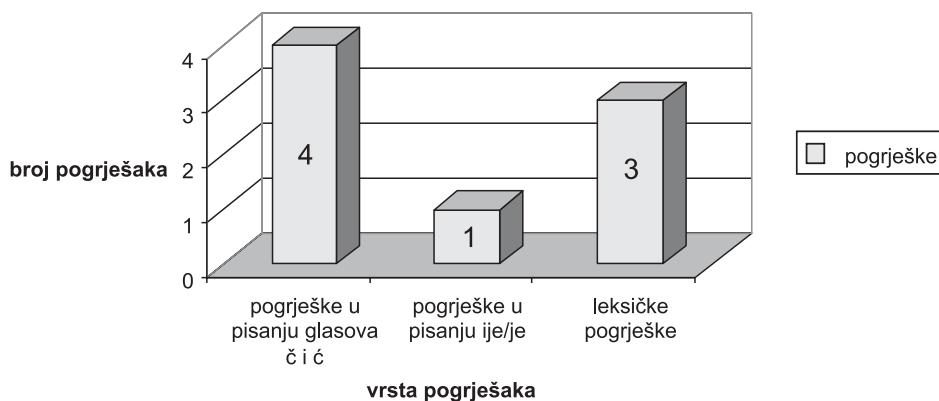
Četvrti zadatak bio je najsloženiji jer su učenici trebali odgovoriti na postavljeno pitanje, a svaki odgovor je ujedno zahtijevao korištenje interpunkcijskog znaka: uskličnika, točke ili upitnika. Ovaj zadatak je najlošije riješen jer je samo 36 ispitanika (55%) točno upotrijebilo pravopisni znak barem u jednom odgovoru. Troje ispitanika (4%), upotrijebilo je točan interpunkcijski znak u svim odgovorima, a četvero ispitanika (6%) je upotrijebilo točan interpunkcijski znak u dva odgovora. 34 ispitanika (52%), točno je upotrijebilo točku kao interpunkcijski znak. Četiri ispitanika (6%) je točno upotrijebilo upitnik kao interpunkcijski znak, a isto toliko (6%) ispitanika je točno upotrijebilo uskličnik kao interpunkcijski znak (tablica 6., grafikon 4.).

Tablica 6. Raspodjela pravopisnih pogrešaka (4. zadatak)

RASPODJELA PRAVOPISNIH POGREŠAKA (4. zadatak)	
PRAVOPISNE POGREŠKE (prema nastavnom programu)	OSTALE POGREŠKE
netočno upotrijebljen interpunkcijski znak – upitnik 94% ispitanika	pogreške u pisanju glasova č i ć (ljubičasta, ružičasta, fučkam, učiteljice), 5% ispitanika
netočno upotrijebljen interpunkcijski znak – uskličnik 94% ispitanika	pogreške u pisanju ije/je , 2% ispitanika (bjela)
netočno upotrijebljen interpunkcijski znak - točka 48% ispitanika	leksičke pogreške: sastavljeno pisanje (molimvas, molimte) , 4% ispitanika

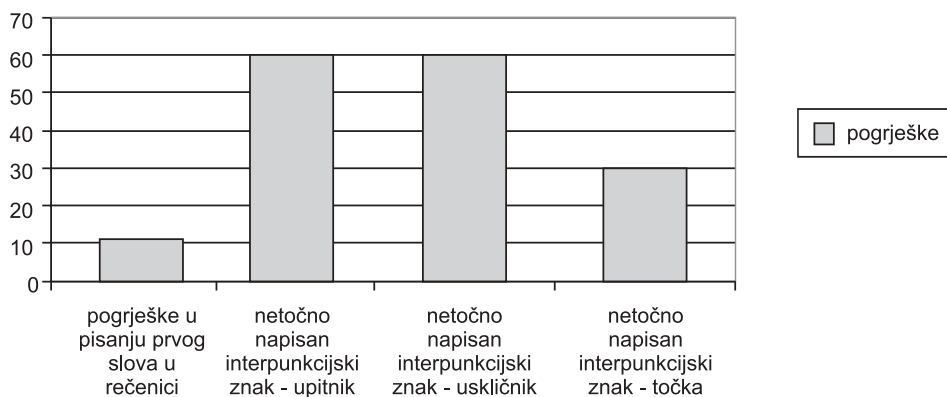
Grafikon 4. Raspodjela pravopisnih pogrešaka (4. zadatak)

Raspodjela ostalih pravopisnih pogrešaka u 4. zadatku

Grafikon 5. Raspodjela pravopisnih pogrešaka (4. zadatak) prema Nastavnom planu i Programu 2006.

Raspodjela pravopisnih pogrešaka u 4. zadataku prema nastavnom planu za 1. razred

Iako je ovom zadatku ponajprije cilj bio utvrditi točnost uporabe interpunkcijskih znakova, u njemu su se mogle testirati i druge pravopisna znanja. 11 ispitanika je u ovome zadatku malim slovom započelo barem jednu rečenicu. Troje ispitanika je dvije riječi spojilo u jednu: *molimvas* (ponavlja se dva puta) i *molimte* (jednom). Četvero ispitanika je pogrešno napisalo glasove (slova) *č* i *ć* u riječima: učiteljice, ljubičasta, ružičasta i fućkam, koristeći pogrešno slovo. Jedan ispitanik je napravio pogrešku u pisanju skupa *ije/je*, pišući pridjev *bijela* kao *bjela* boja.

Analiza pokazuje da su pogreške ostvarene u nekoliko područja: pisanje velikog i malog slova (početak rečenice, vlastita imena, nadimci, pisanje naseljenih mjesta, ulica i poznatih dijelova grada), pisanju skupa *ije/je* (najviše u riječima *bijel* i *lijep*, što su vrlo česti pridjevi u tome razvojnome razdoblju), pisanje glasova *č* i *ć* (nazivi za boje, glagoli *fućkati* i *ići*, te vrlo frekventna riječ – *kuća*), pisanje interpunkcijskih znakova (!, ?, .). Osim navedenih pogrešaka, učenici su griješili i u pisanju riječi (ispuštanje slova ili zamjena slova) te u pogrešnoj tvorbi novih i nepoznatih riječi, odnosno upotrbi riječi u skladu sa značenjem. Ipak, može se zaključiti da je 60% ispitanika vrlo dobro usvojilo pravopisna pravila jer u svojim odgovorima imaju jednu ili nijednu pogrešku. Ako uzmemo u obzir činjenicu da je na kraju školske godine 96% učenika prvog razreda prošlo s odličnim uspjehom, a njih 80% ima odličnu ocjenu iz hrvatskog jezika, onda ovi podaci zapravo opisuju pravo stanje u pravopisnoj kompetenciji učenika prvog razreda. Ocjene, same po sebi, pokazuju da su učenici vrlo kompetentni u svim područjima hrvatskoga jezika, a k tome i u pravopisnoj kompetenciji. Ipak, rezultati pokazuju drugačije činjenično stanje. Možda se tako visok postotak odličnih ocjena može protumačiti motivacijskim ocjenama u prvom razredu osnovne škole, odnosno poticajem da bi se materinski jezik kao školski predmet zavolio i da bi se u narednim godinama učenja na njemu bolje i više radilo s pozitivnim potkrepljenjem na početku.

Pravopisna kompetencija nije jedina koja se stječe u okviru predmeta hrvatski jezik u prvom razredu osnovne škole, ali možemo reći da je učenici teže usvajaju jer u prvom razredu tek uče velika i mala pisana i tiskana slova. Dakle, naglasak je na učenju pisanih znakova za izgovorene glasove (proces šifriranja i dešifriranja). Kada pišu misle na nekoliko stvari istodobno: pisanje slova (urednost i točnost), oblikovanje rečenica (smislenost) i pravopisnu normu (veliko i malo slovo, interpunkcijski znak i dr.) (Ljubešić, 1997). Upravo zato je drugi anketni zadatak učenicima bio najjednostavniji jer su samo prepisivali pazeći na točnost. Četvrti im je, pak, zadatak bio najteži jer je osim urednosti i točnosti zahtijevao smislenost i točnost odgovora. Na kraju istraživanja može se zaključiti da je većina učenika ipak pravopisno kompetentna, no kako stupanj usvojenosti sadržaja nije doveden do razine automatizacije, njihovo daljnje učenje pravopisnih normi i pravila često izaziva «zbrku» u glavi koja u višim razredima pokazuje da učenici najčešće nisu dovoljno pravopisno kompetentni. No to je tema koja zahtijeva dodatnu analizu.

4. ZAKLJUČAK

Velikom broju djece koja dolaze u prvi razred osnovne škole u učenju početnoga čitanja i pisanja, pisanje predstavlja veću teškoću nego čitanje pa se zato mnoga djeca prije nego što nauče pisati, nauče čitati. Za pisanje je potrebna velika motivacija, puno veća nego što je potrebna za čitanje (Ljubešić, Stančić, 1994). Razvijanje vještine pisanja važno je za motivaciju u pisanju, a motivacija dovodi do čestog pisanja, tj. vježbe. Vježbanje povećava vještinu što dovodi do osjećaja kompetencije. Prema tome, motivacija u procesu početnoga pisanja jest bitna, ali nije dovoljna, učenike kreativnim ortografskim vježbama valja poticati na razvijanje jezične djelatnosti pisanja (Čudina-Obradović, Mira, 2000:110). U učenju početnoga čitanja vrlo se često događa da djeca nauče prepoznavati znakove i vrlo kompetentno mogu razložiti svaku riječ na znakove (primjerice: V-J-E-S-N-I-K, a čitaju NOVINE), ali ne prepoznaju slova i time te znakove ne znaju pročitati kao cjelinu. Upravo je zato važno poticati jezične djelatnosti (slušanje, govorenje, čitanje, pisanje) u mlađim razredima osnovne škole, a osobito u prvom razredu osnovne škole kako bi djeca lakše došla do prvih rezultata i uspjeha u početnom čitanju i pisanju te usvajanju gradiva prvoga razreda osnovne škole. Poticanjem jezičnih djelatnosti, učitelj motivira učenika i pomaže mu da onaj jezik koji sluša i kojim govori (djetetov idiom) iskoristi kako bi učio hrvatski standardni jezik. Važno je preko komunikacijske kompetencije s kojom dijete dolazi u školu započeti razvoj lingvističke kompetencije, tj. poznavanje jezične teorije, ali nikako nije dobro prestati s poticanjem komunikacijske kompetencije koja je važna sastavnica učenja materinskoga jezika i koja se postavlja kao jedna od ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje (European Commission, 2005). Važno je da učitelji u poučavanju hrvatskoga jezika koriste spoznaje funkcionalno-didaktičke gramatike koja je, za razliku od normativne gramatike, usmjerena

na razvoj komunikacijske kompetencije, poučavanje jezika u svrhu komunikacije, temelji se na poticanju jezičnih djelatnosti, na uporabnosti bez obzira na pogreške te na polifunkcionalnom poučavanju jezika. Takva gramatika može se nazvati komunikacijskom gramatikom i ona uvažava djetetov psihološki razvoj, tj. apstraktan sadržaj kakav je gramatika, treba se poučavati zorno jer se dijete do 12. godine starosti nalazi u konkretnoj fazi, a tek s 12. godinom života započinje mu se razvijati apstraktno mišljenje. Pa, kako ne bi došlo do učenja beskorisnih definicija napamet i njihovoga reproduciranja, potrebno je učenike poučavati zorno i iskorištavati svakodnevne komunikacijske situacije u svrhu učenja jezika (Pavličević-Franić, 2005).

Učenici preko pisanja i vježbe pisanja, uz razvoj kompetencije pisanja, razvijaju i pravopisnu kompetenciju koja je uz uredno pisanje važan segment procesa pisanja. Nije svejedno kako će učenik započeti rečenicu, kako će napisati svoje ime i ime svoga grada, gdje će i koji pravopisni znak upotrijebiti. «Dopuštene» pogreške otvaraju mjesto novim pogreškama. Zato je pravopisna kompetencija vrlo važna od najranije dobi jer ima svoju nadogradnju u svim razredima osnovne, ali i srednje škole. Pravopisna kompetencija dio je lingvističke kompetencije koju dijete započinje razvijati dolaskom u školu i institucionalnim učenjem jezika. Djeca bi u prvome razredu trebala ovladati pisanjem slova do razine automatizacije. Naime, slova naučimo u prvom razredu osnovne škole i to gradivo više ne ponavljamo jer u ostalim razredima više pozornosti valja posvetiti pravopisnoj problematici. Ne razvije li se ta kompetencija u prvom razredu, grješke će se događati i nadalje, a nadgradnja će u ostalim razredima biti otežana.

Naime, postavlja se pitanje - je li usvajanje jezičnoga sadržaja ostalo na razini teorijskoga zapamćivanja pravopisnih činjenica ili se utjecalo i na razvoj cjelokupne pravopisne kompetencije? Sve navedeno uočljivo je i u pismenim radovima ispitanih učenika. O ovakvim i sličnim pravopisnim situacijama trebala bi se očitovati struka kako bi se jezična politika mogla opredijeliti za jedinstvene standarde koji će uistinu olakšati učenje pravopisa i hrvatskoga jezika u cjelini (osobito u prvome razredu osnovne škole).

Rezultati provedenoga istraživanja potvrđuju postavljenu hipotezu i zapravo daju još jednu smjernicu učiteljima koji poučavaju djecu u prvome razredu osnovne škole kako se valja posvetiti uvježbavanju gramatičkih i pravopisnih sadržaja te kako komunikacijsku kompetenciju treba svakodnevno usavršavati i poticati na satima hrvatskoga jezika različitim metodama. Pri tome se osobita pozornost treba posvetiti poticanju jezičnih djelatnosti: govorenja, slušanja, čitanja i pisanja. Pravopisna problematika vidljiva u rezultatima ovoga istraživanja zahtijeva posebnu pozornost, kako učitelja, tako i jezikoslovaca koji se bave ranim jezičnim razvojem kako bi rezultati utjecali na promjene u praksi i kako pravopis ne bi predstavljao barijeru učenicima i učiteljima. Naime, pravopisno gradivo problem je s kojim se susreću mnogobrojni učenici na svim nivoima obrazovanja. Stoga bi se istraživanja pravopisne kompetencije trebala nastaviti i na

drugim nivoima obrazovanja da se utvrde teškoće s kojima se učenici susreću. Ti bi rezultati uvelike pomogli oblikovanju nastavnoga programa hrvatkoga jezika i njegovoj kvalitetnijoj realizaciji u praksi. Skorašnja državna matura u gimnazijama i četverogodišnjim strukovnim školama te mala matura u osnovnim školama, zahtijevaju visoku razinu poznavanja pravopisne kompetencije koja se, dakle, testira i očekuje se određeno dobro poznavanje na kraju pojedinih stupnjeva obrazovanja u Republici Hrvatskoj.

Analize koje su do sada napravljene u vezi s poučavanjem hrvatskog jezika u prvom razredu osnovne škole i razvoju pravopisne kompetencije, dovode u pitanje i nestandardiziranost udžbenika uz pomoću kojih učenici uče i razvijaju svoje kompetencije vježbajući i ispisujući radne materijale koje dobiju uz udžbenik, a koji su pomoć i učiteljima, i učenicima i roditeljima. Početno pisanje se može iz sadašnjeg stanja posvemašnjeg voluntarizma podići na razinu strukovne osmišljenosti i znanstvene utemeljenosti na kakvoj se nalaze u drugim europskim narodima i standardnim jezicima određivanjem elemenata koje treba standardizirati i jednako primjenjivati u nastavi na sve učenike (Bežen, A., 2005:225). Dakle, potrebno je napraviti što više istraživanja i analiza koja bi pokazale što, kako i u kojim segmentima promijeniti da bi učenje hrvatskoga jezika učenicima bila radost, a ne «muka» Standardizacija bi zacijelo pomogla učiteljima, učenicima, ali i roditeljima.

PRILOZI

Anketni upitnik

MOLIM TE, ODGOVORI NA PITANJA PISANIM SLOVIMA!

Tvoje ime i prezime je

_____.

Tvoj nadimak je _____.

1. NAPIŠI KRATAK SASTAVAK O GRADU ZAGREBU!
ZA BUDUĆE ANKETE – KONKRETIZIRAJTE ZADATAK I 1 I 3
(KOLIKO REČENICA...) PRAVILA JEZIČNOGA TESTIRANJA

2. OVE REČENICE PREPIŠI PISANIM SLOVIMA!

ANA STANUJE U GRADU SPLITU.

MOJA UČITELJICA SE ZOVE MARINA I ŽIVI U SAMOBORU.

3. NAPIŠI KRATAK SASTAVAK O SVOJOJ OBITELJI. TKO SVE ŽIVI U TVOJOJ OBITELJI? KAKO SE ZOVU ČLANOVI TVOJE OBITELJI? (Piši pisanim slovima)

4. NAPIŠI PISANIM SLOVIMA ODGOVORE NA SLJEDEĆA PITANJA! (Piši potpune rečenice)

Koja je tvoja najdraža boja?

Kada želiš da ti seka ili brat brzo nešto donesu, kako ih zoveš?

Koje pitanje postavljaš učiteljici kad želiš izaći iz učionice?

LITERATURA: vidi popis literature u inačici članka na engleskom jeziku.